

КОЛКО „СВОБОДА НА ВОЛЯТА“ ИМАТ СТАРИТЕ ХОРА?

Гур: Когато през пролетта на 1945 г. Виктор Е. Франкъл бил освободен от тексаски войници от лагера в Дахау като един от малкото оцелели от концлагерите, въпреки окаяното си физическо състояние той все още не бил стигнал дъното на своето нещастие. Едва когато при завръщането си във Виена научава, че младата му съпруга Тили и обичаната му майка (както преди това и баща му) са били убити в различни концлагери, го обзема отчаяние. Но дори и в тези мрачни часове той е знаел, че все още има избор. Разбира се, могъл е да вземе здраво въже и да сложи край на живота си. Никой не би могъл да го спре. Никакви топли думи не биха могли да успокоят огромната му болка. Но е имал и алтернатива. Казал си, че в неговото оцеляване трябва да има някакъв смисъл, който чака да бъде осъществен. И така Франкъл стига до гледната точка, която по-късно изразява с думите:

След всички тези мъки и изтезания ми беше даден втори живот. От сега нататък искам да бъда достоен за този втори живот...

От това научаваме, че във всеки един момент, докато сме в съзнание, имаме избор независимо каква е ситуацията.

В моята дългогодишна доброволческа работа с възрастни хора често съм се сблъсквала с усещането им, че са ограничени в свободата си. Заобикалящият ги свят не се отнася с тях, както биха искали, собственото им тяло стачкува тук и там, финансовите им ресурси и източниците на удоволствие намаляват и въобще периметърът им на действие се стеснява. Изборите, които все пак са налице, се губят от полезрението им. Често ми се е искало те повече да се концентрират върху съществуващите възможности за избор и да ги разгледат внимателно. Някак ми се струва, че с намаляване на зрението им се замъглява и способността им да виждат добрите житейски алтернативи.

Лукас: О, мога да те уверя, че проблемът с negliжирането на възможностите за избор или предпо-

лагаемото „нямане на избор“ се среща във всички възрастови групи. Колко често и млади пациенти са ми разказвали, че не са имали никакъв избор по един или друг въпрос или че не са могли да решат какво да правят, и други подобни нелепости. При това реалността е безапелационна: там, където има възможност за избор, има и натиск за правене на избор. Абитуриентка, с която говорих преди време, не знаеше дали иска да следва и ако да, какво да бъде то. Тя се „мотаеше“ при родителите си, поработваше малко тук-там, попътува из Европа няколко седмици на автостоп и все пак „не можеше да реши“ как трябва да продължи. Аз ѝ казах: „Но скъпа госпожице, вие през цялото време правите избори. Вие решавате дали да стоите при родителите си, дали да работите, дали да пътувате на автостоп и т.н. Вие решавате да *не* поемате инициатива относно следването си. Проблемът изобщо не се състои в това, че не можете да решите, а по-скоро във въпроса дали вземате *правилното*, съответно *най-доброто* решение за вас. Всяко невземане на решение означава да запазите статуквото – а *това също е избор*. Ако например остана да си седя на стола и твърдя, че не съм решила какво ще правя в следващия един час,

то така именно мое е решението през следващия час да си седя на стола. *В състояние на будно съзнание не съществува „не мога да реша“.* Младата жена си тръгна с много замислено изражение.

Подобно нещо обясних и на женен мъж, който беше „заседнал“ в душевно раздвоение между съпругата си и любовницата си. Той се чувствал свързан със съпругата си, но въпреки това страстно привлечен от любовницата си. Заради своето раздвоение в продължение на месеци направил както своя, така и живота на двете жени непоносим. На него му казах същото: „Вие вземате решения през цялото време. Вие решавате да поддържате тази непоносима ситуация. Ден след ден Вие решавате да *не* изясните отношенията си и да оставите семейството и приятелката Ви да страдат, включително и децата Ви, които трябва да се справят с напрегнатата атмосфера вкъщи.“ Това така го разтърси, че той превъзмогна себе си и стигна до разрешаване на ситуацията.

Разбира се, има и огромно пространство отвъд нашата лична свобода, в което нямаме право на избор. Какво *не* можем да избираме? *Това*, което се

случва около нас. *Това*, което природата е планирала да се случи в нейната необятна програма. *Това*, което другите хора правят или не правят (респективно и по отношение на нас). **И да не забравяме: това**, което попада в обсега на нашето собствено житейско минало. В сравнение с всичко това нашето „право на избор“ е изключително малко. Само че и неизмеримо големите неща също се състоят от миниатюрни частици – както ни учи Вселената със своите атоми, които се съединяват помежду си, за да образуват светещи небесни тела. По същия начин миниатюрният обхват на вземане на решения, който притежаваме, има трайни и широкомащабни последствия.

В психологията се прави строго разграничаване между:

1. Фундаменталната *неспособност* за вземане на решения по отношение на всичко, което се намира отвъд нашата лична свобода.

2. *Неспособността* за вземане на решения в случаите на мозъчно и церебрално ув-